

การใช้วัฒนธรรมกะเหรี่ยงในการต่อยอดกับนโยบายการจัดการ
ทรัพยากรธรรมชาติของรัฐ

วัชร ศรีเมืองมูล วีระวัตร โฆษิตอนันต์
อรอนงค์ ตะบุญซง¹ และปลินดา ระมิงค์วงศ์²

¹ นักศึกษา ภาควิชาการพัฒนารัฐวิชน คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่

² อาจารย์ ภาควิชาการพัฒนารัฐวิชน คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่

Received 3/2/2021 Revised 27/4/2021 Accepted 2/6/2021

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อเปิดพื้นที่ให้ชาวกะเหรี่ยงในชุมชนแห่งหนึ่งในอำเภอสะเมิง จังหวัดเชียงใหม่ ได้แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับนโยบายการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของรัฐ และเพื่อศึกษาการนำวัฒนธรรมของชาวกะเหรี่ยงมาเป็นเครื่องมือในการต่อยอด ผู้วิจัยเก็บข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์แบบเจาะลึกและการสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วมในช่วงเวลาระหว่างเดือนพฤศจิกายน 2562 – เดือนกุมภาพันธ์ 2563 ผลการศึกษาพบว่าชาวบ้านมีการเคลื่อนไหวเพื่อเป็นการต่อยอดกับหน่วยงานรัฐผ่านกลไกการนำวัฒนธรรมของชุมชนมาใช้และการเตรียมประกาศพื้นที่เขตวัฒนธรรมพิเศษ ตามมติคณะรัฐมนตรี 3 สิงหาคม 2553 ว่าด้วยแผนนโยบายฟื้นฟูวิถีชีวิตชาวกะเหรี่ยง โดยมีเครื่องมือหลักอยู่ 3 ประการที่นำมาใช้ในการต่อยอด คือ 1) วัฒนธรรมกะเหรี่ยงที่แสดงถึงความเคารพต่อทรัพยากรธรรมชาติ 2) ประโยชน์ของการทำไร่หมุนเวียน และ 3) การดำเนินชีวิตตามแนวทางปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

คำสำคัญ: วัฒนธรรมกะเหรี่ยง, นโยบายการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ, พื้นที่เขตวัฒนธรรมพิเศษ, สิทธิชุมชน, การต่อยอด

**Karen's Cultural Utilization in Negotiating with State Natural Resource
Management Policies**

**Watchara Srimuangmool, Weerawat Kositanan,
Ornanong Taboonthong¹ and Palinda Ramingwong²**

¹ Students at Department of Community Development, Faculty of Humanities and
Social Sciences, Chiang Mai Rajabhat University

² Lecturer at Department of Community Development, Faculty of Humanities and
Social Sciences, Chiang Mai Rajabhat University

Received 3/2/2021 Revised 27/4/2021 Accepted 2/6/2021

Abstract

This article aims to provide an opportunity for Karen people from a village in Sameong District, Chiang Mai Province, to express their opinions as it pertains to the state's natural management policies, and to study the use of Karen's culture as a negotiation tool. The researchers collected the data through in-depth interviews and participatory observations between November 2019 and February 2020. The results of the study showed that the villagers attempted to negotiate with government agencies by applying community's cultural mechanisms and by introducing special cultural zones, which concurred with the Cabinet Resolution on the 3rd of August, 2010 pertaining to the "Karen Way of Life Rehabilitation Policy", using three main elements, namely: 1) Culture of Karen ethnic group which shows respect for natural resources 2) Benefits of rotational farming, and 3) Living in accordance to the philosophy of Sufficiency Economy.

Keywords: Karen's Culture, Natural Resource Management Policies, Special Cultural Zones, Community Rights, Negotiation

1. บทนำ

นับตั้งแต่ช่วงปี 2500 เป็นต้นมา การพัฒนาเศรษฐกิจการเมือง สังคม และ วัฒนธรรมของประเทศไทยอยู่ภายใต้วาทกรรม “การพัฒนา” ที่ประเทศตะวันตกใช้เป็น เครื่องมือในการจัดระเบียบประเทศโลกที่สาม โดยการสร้างยุทธศาสตร์ในการพัฒนาซึ่ง ถือเป็นอำนาจที่แฝงมาในรูปของความรู้ว่าด้วยการพัฒนา (Escobar, 1998 อ้างถึงใน กุศล พยัคฆ์ศักดิ์, 2555) ภายใต้ความขัดกันของความรู้วิทยาศาสตร์และความรู้ท้องถิ่น มี ปฏิบัติการของกลุ่มผู้กระทำการที่มีอำนาจทางความคิดหรือผู้ชี้นำทางสังคมที่สำคัญคือ ช่วงปี พ.ศ. 2500 - 2519 ที่พบว่า กลุ่มข้าราชการชั้นสูงหรือผู้เชี่ยวชาญที่ทำงานใน หน่วยงานของรัฐซึ่งมีบทบาทสำคัญในกำหนดคคิกาและการเสนอกฎหมายจัดการ สิ่งแวดล้อม ได้นำเอาฐานคิดจากความรู้ทางวิทยาศาสตร์เป็นตัวกำหนดการพัฒนา ประเทศ เป็นผลให้ความรู้ท้องถิ่น เช่น ภูมิปัญญาท้องถิ่นหรือภูมิปัญญาที่ชาวบ้านมีและ ใช้อยู่ ถูกมองว่าล้าสมัยและ ไม่มีความเป็นเหตุเป็นผล (สัจจิตา กาญจนพันธุ์, 2543)

อย่างไรก็ตาม ภายใต้กระบวนการพัฒนาดังกล่าว ได้สร้างผลกระทบต่อ ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของคนในท้องถิ่นอย่างมาก ไม่ว่าจะเป็นกลุ่มชาติ พันธุ์บนพื้นที่สูงที่ถูกประกาศเขตป่าสงวนหรืออุทยานแห่งชาติทับพื้นที่ทำกิน ชาวบ้าน ที่อยู่อาศัยริมแม่น้ำสายใหญ่ในภูมิภาคต่าง ๆ ที่ได้รับผลกระทบจากการสร้างเขื่อนหรือ อ่างเก็บน้ำ หรือแม้แต่ชนพื้นเมืองชาวเลในภาคใต้ซึ่งถูกยึดครองที่อยู่อาศัยให้กับ นายทุน โดยในกรณีของกลุ่มชาติพันธุ์ที่อาศัยอยู่ในป่าหรือในพื้นที่สูงนั้น ประเทศไทย ได้ อ้างสิทธิการใช้ประโยชน์เหนือทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และควบคุมการใช้ ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติภายใต้กฎหมายอนุรักษ์ 4 ฉบับ คือ กฎหมายป่าไม้ปี พ.ศ. 2484 กฎหมายป่าสงวนปี พ.ศ. 2507 พระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า ปี พ.ศ. 2503 แก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. 2535 และพระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติ ปี พ.ศ. 2504

เป็นที่สังเกตว่าในรายงานศึกษาเกี่ยวกับชาวเขาภาคเหนือในประเทศไทยของ คณะทำงานเฉพาะกิจเกี่ยวกับชาวเขา สำนักงานโครงการพิเศษกระทรวงศึกษาธิการซึ่ง เป็นหน่วยงานรัฐได้อธิบายถึงผู้ที่อาศัยบนพื้นที่สูงว่าเป็น “ชาวเขา” โดยมีการระบุว่า

กลุ่มคนเหล่านี้เป็นผู้ตัดต้นไม้ ทำลายพื้นที่ป่าต้นน้ำ ค้ายาเสพติด เป็นคนที่อพยพมาจากประเทศเพื่อนบ้านซึ่งมีภาษาและวัฒนธรรมแตกต่างไปจากกลุ่มคนไทยโดยส่วนใหญ่ เป็นผู้รุกรานพื้นที่และทำกิจกรรมที่ไม่ก่อประโยชน์ในด้านเศรษฐกิจ เป็นภัยต่อความมั่นคงของระบบนิเวศ (กุศล พยัคฆ์ศักดิ์, 2555) จึงอาจกล่าวได้ว่ามุมมองจากภาครัฐที่มีต่อกลุ่มชาติพันธุ์ที่อาศัยบนพื้นที่สูงนั้นจะเป็นไปในทิศทางของการมองว่าคนกลุ่มนี้ไม่ใช่คนไทย แต่กลับทำลายทรัพยากรธรรมชาติของประเทศ ดังนั้นกลุ่มชาติพันธุ์ที่ถูกเรียกว่าเป็น “ชาวเขา” จึงตกเป็นเป้าหมายหลักของการโจมตีจากรัฐในแง่ของการเป็น “กลุ่มคนผู้บุกรุกพื้นที่ป่า” ซึ่งทำให้รัฐต้องใช้อำนาจเข้าไปควบคุมจัดการ

ในบรรดากลุ่มชาติพันธุ์ที่อาศัยในป่าหรือบนพื้นที่สูงของประเทศ กะเหรี่ยงหรือ “ปกากะญอ” ซึ่งมีความหมายว่า “คน” เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีจำนวนมากที่สุดในประเทศไทย สันนิษฐานว่าอพยพเคลื่อนย้ายมาจากบริเวณแถบมองโกเลียเข้าสู่พื้นที่ประเทศไทยช่วงปลายศตวรรษที่ 18 หรือในสมัยของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว คนกะเหรี่ยงเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีชีวิตความเป็นอยู่กับป่า กินกับป่า (ไพสิฐ พาณิชย์กุล และคณะ, 2560) และมีส่วนในการดูแลรักษาป่าและน้ำเอาไว้ด้วยคุณค่าของความรู้และภูมิปัญญาทางนิเวศวิทยาอันสัมพันธ์กับธรรมชาติของคนกับป่า ซึ่งเป็นความรู้ที่อยู่เบื้องหลังประวัติศาสตร์การดำรงชีวิต แสดงให้เห็นถึงความต่อเนื่องของการตั้งถิ่นฐานและการสืบทอดความรู้การดำรงชีพภายใต้วิถี “การทำไร่หมุนเวียน” (ลีฉี๊ย) ซึ่งเป็นระบบเกษตรกรรมพื้นบ้านที่ทำกันในหลายวัฒนธรรมในอดีต แต่ปัจจุบันพอจะหลงเหลือให้เห็นได้ในหมู่ชาวกะเหรี่ยงพื้นที่สูงทางภาคเหนือและภาคตะวันตกของประเทศไทย

คนกะเหรี่ยงในชุมชนแห่งนี้ตั้งถิ่นฐานอยู่ที่อำเภอสะเมิง จังหวัดเชียงใหม่ ดำรงชีวิตอยู่บนฐานทรัพยากรสัมพันธ์กับป่าและสัมมาชีพแบบพอเพียงในรูปแบบเกษตรที่เรียกว่า “ไร่หมุนเวียน” ที่รวมเอาวิถีชีวิต การดำรงชีพ ความมั่นคงทางอาหาร และวัฒนธรรมของคนกะเหรี่ยงไว้ด้วยกัน อย่างไรก็ตาม ด้วยข้อจำกัดในการเข้าถึงพื้นที่และทรัพยากรตามนโยบายของรัฐในปัจจุบัน ส่งผลให้คนที่ยังทำเกษตรแบบไร่หมุนเวียนลดจำนวนลงเรื่อย ๆ คนรุ่นใหม่ในชุมชนเคลื่อนย้ายเข้าสู่เมืองเพื่อแสวงหา

ปัจจัยในการดำรงชีพรูปแบบใหม่ ในขณะที่เดียวกัน กลุ่มคนที่ยังอยู่ในพื้นที่ ก็มีการทำเกษตรรูปแบบไร่มุมนเวียนลดลง ซึ่งเป็นผลสืบเนื่องมาจากทางด้านเศรษฐกิจ และการประกาศนโยบายการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของหน่วยงาน ภาครัฐ (ศิริพร แป๊ะเส็ง, 2560) นโยบายการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ดังกล่าว เป็นสิ่งที่รัฐได้บังคับใช้กับชุมชนแห่งนี้ โดยที่ชุมชนไม่ได้มีส่วนในการ คัดลัดใจ ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงการปราศจากความเข้าใจในวิถีชีวิตและระบบ เกษตรกรรมไร่มุมนเวียนของกลุ่มชาติพันธุ์กะเหรี่ยง ดังนั้นผู้วิจัยจึงดำเนินการศึกษาใน ครั้งนี้เพื่อเป็นการเปิดพื้นที่ให้ชาวกะเหรี่ยงในชุมชนแห่งนี้ได้แสดงความคิดเห็นที่มีต่อ นโยบายการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของรัฐ และเพื่อศึกษาว่าชุมชนแห่งนี้มีการนำ วัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์กะเหรี่ยงมาใช้เพื่อต่อรองกับนโยบายการจัดการ ทรัพยากรธรรมชาติของภาครัฐอย่างไรบ้าง

2. วัตถุประสงค์

- 1) เพื่อเปิดพื้นที่ให้ชาวกะเหรี่ยงในชุมชนนี้ได้แสดงความคิดเห็น ที่มีต่อ นโยบายการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของรัฐ
- 2) เพื่อศึกษาการนำวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์กะเหรี่ยงไปใช้ เพื่อต่อรองกับนโยบายของรัฐในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ

3. กรอบแนวคิด

การวิจัยครั้งนี้ใช้แนวคิดในการศึกษา 3 แนวคิด ได้แก่ แนวคิดพื้นที่วัฒนธรรม พิเศษ แนวคิดเกี่ยวกับสิทธิชุมชน และแนวคิดเรื่องอำนาจ โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

พื้นที่เขตวัฒนธรรมพิเศษ หมายถึง พื้นที่ที่ชุมชนสามารถธำรงวิถีชีวิตบนฐาน องค์ความรู้ภูมิปัญญาตามประเพณีของชนเผ่าพื้นเมืองที่ผสานเข้ากับองค์ความรู้ วิทยาศาสตร์และความรู้ใหม่ต่าง ๆ ได้อย่างสอดคล้องกับบริบทท้องถิ่นที่เป็นบริบท

ปัจจุบัน มีนัยของความพอเพียง ความมีคุณธรรมจริยธรรม การอนุรักษ์ และความยั่งยืน ในกระบวนการดำเนินวิถีชีวิตเหล่านั้น โดยที่กฎหมายหรือระเบียบจากภายนอกไม่มา ขัดขวางหรือชะลอแนวทางปฏิบัติเหล่านั้น (ประเสริฐ ตรีการศุภกร และคณะ, 2558) แนวคิดนี้เกิดขึ้นเมื่อวันที่ 3 สิงหาคม พ.ศ. 2553 คณะรัฐมนตรีในขณะนั้น มีมติเห็นชอบแนวนโยบายและหลักการปฏิบัติในการฟื้นฟูวิถีชีวิตชาวเลและชาว กะเหรี่ยงหรือปกากะญอ ตามที่กระทรวงวัฒนธรรมเสนอ โดยในมติคณะรัฐมนตรี ดังกล่าวมีการกำหนดสาระสำคัญของพื้นที่เขตวัฒนธรรมพิเศษว่าควร ประกอบด้วย 5 ประเด็น ได้แก่ 1. อัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์และวัฒนธรรม 2. การจัดการ ทรัพยากร 3. สิทธิในสัญชาติ 4. การสืบทอดมรดกทางวัฒนธรรม และ 5. การศึกษา (ศุ วิชาญ พัฒนาไพรวัลย์, 2561)

สำหรับเขตวัฒนธรรมพิเศษนำร่องของชุมชนกะเหรี่ยงที่มีการระบุในมติ คณะรัฐมนตรี 3 สิงหาคม 2553 ประกอบด้วย 4 พื้นที่ ได้แก่ บ้านหินลาดใน จังหวัด เชียงราย เป็นชุมชนที่ความโดดเด่นในวิถีการทำกรเกษตรแบบไร่หมุนเวียนและการ จัดการทรัพยากรธรรมชาติเพื่อความยั่งยืน บ้านมอวาคี จังหวัดเชียงใหม่ มีความโดดเด่น ในการจัดการศึกษา โดยชุมชนที่ใช้ฐานเรียนรู้ที่มาจากภูมิปัญญาและ นิเวศวัฒนธรรมชุมชน บ้านเลตองคุ จังหวัดตาก มีความโดดเด่นในเรื่องความเชื่อลัทธิ ฤๅษีที่ยึดหลักสมณะพอเพียง และตำบลไล่โว่ จังหวัดกาญจนบุรี มีความโดดเด่นในเรื่อง การสืบทอดมรดกทางวัฒนธรรม และมีศูนย์การเรียนรู้ชุมชน โดยชุมชนเหล่านี้ยึดหลัก คิดและหลักปฏิบัติตามจิตวิญญาณร่วม จิตสำนึกหน้าหมู่ (Collective Rights) ในการ ดำเนินวิถีพึ่งพา ธรรมชาติและพึ่งตนเองได้จริงในชีวิตประจำวัน (มาลี สิทธิเกรียงไกร, 2554) และภายหลังก็ได้มีการทยอยประกาศเขตพื้นที่วัฒนธรรมพิเศษของชาวกะเหรี่ยง ตามมาอีกหลายชุมชน

สิทธิชุมชน มีความหมายถึง “สิทธิอันชอบธรรม” ของชุมชนในการมีส่วนร่วม แสดงความเห็นคิดเห็น การใช้ประโยชน์ หรือการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ เศรษฐกิจ สังคมในชุมชน พร้อมทั้งสร้างกฎเกณฑ์ข้อตกลงในการดูแลสิ่งต่าง ๆ เหล่านั้นในชุมชน ให้อยู่ได้และพัฒนาอย่างยั่งยืน เป็นธรรม โดยร่วมกับภาคส่วนอื่น ๆ ในสังคม เพื่อให้

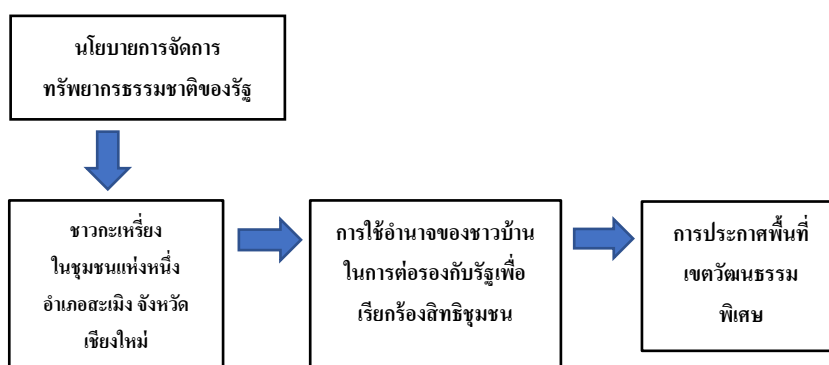
เกิดชุมชนที่ดีได้ในสังคมที่ดีด้วย (ยศ สันตสมบัติ, 2536; เสน่ห์ จามริก, 2547; สมศักดิ์ สุขวงศ์, 2550) สิทธิชุมชนเป็นเรื่องที่มีมาแต่ดั้งเดิมคู่กับวัฒนธรรมชุมชน วัฒนธรรมสังคมมานาน ต่อมาเกิดกลไกภาครัฐที่มีอำนาจมากขึ้นและเข้าไปดำเนินการจัดระบบสิทธิชุมชนในประเทศไทยได้รับการคุ้มครองครั้งแรกในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 ต่อมามีการยกเลิกรัฐธรรมนูญฉบับดังกล่าว และได้ประกาศใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 ซึ่งได้บัญญัติไว้ในหมวด 3 ว่าด้วยสิทธิและเสรีภาพของชนชาวไทย ส่วนที่ 12 ว่าด้วยสิทธิชุมชน มาตรา 66 และมาตรา 67 โดยให้ความสำคัญกับชุมชนท้องถิ่นในการมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากร อนุรักษ์ บำรุงรักษาและการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและ ความหลากหลายทางชีวภาพ สิทธิของบุคคลที่จะมีส่วนร่วมทั้งกับรัฐและชุมชนในการคุ้มครองรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม การดำเนินโครงการต่าง ๆ ที่อาจก่อให้เกิดผลกระทบต่อชุมชนอย่างรุนแรงจะดำเนินการไม่ได้ นอกจากจะมีการศึกษาและผ่านกระบวนการรับฟังความคิดเห็นของประชาชนก่อนที่จะมีการดำเนินการ สำหรับรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 ก็ได้บัญญัติรับรองสิทธิชุมชนด้วยเช่นกัน โดยได้นำสาระสำคัญของบทบัญญัติแห่งมาตรา 46 ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 และมาตรา 66 ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 มาบัญญัติรวมกับสิทธิอื่น ๆ ให้เกิดความกว้างขวางมากยิ่งขึ้น โดยความในมาตรานี้ได้บัญญัติขึ้นเพื่อรับรองสิทธิของบุคคลและสิทธิของชุมชนในการอนุรักษ์และฟื้นฟู ศิลปะ วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม และจารีตประเพณีอันดีงามของท้องถิ่นและของชาติ รวมทั้งกำหนดให้มีส่วนร่วมในการบำรุงรักษาและการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และความหลากหลายทางชีวภาพตามวิธีการที่กฎหมายกำหนด

อำนาจ นักคิดในกลุ่มหลังสมัยใหม่มองอำนาจเป็นความสัมพันธ์ในเครือข่ายของความรู้ - อำนาจ - ความจริง - ประวัติศาสตร์ และถูกกระทำได้จากหลาย ๆ จุดในโครงสร้างทางสังคม อำนาจนอกจากจะใช้กดทับแล้วยังใช้ในการสร้างได้อีกด้วย และสิ่งสำคัญที่ถูกอำนาจสร้างขึ้นมาก็คือ “ความจริง” โดยผ่านการจำแนกประเภทให้กับบุคคล ผูกพันตัวตนของเขาเข้ากับอัตลักษณ์ กศกรอบกฎเกณฑ์ความจริงให้กับเขา ซึ่ง

เขาต้องยอมรับ และคนอื่นก็ต้องยอมรับด้วยเช่นกัน เฉกเช่นที่กลุ่มชาติพันธุ์กะเหรี่ยง ถูกอำนาจรัฐสร้างให้กลายเป็นคนชายขอบหรือพวกตัดไม้ทำลายป่า

อย่างไรก็ตาม อำนาจเป็นสิ่งที่ไม่หยุดนิ่งตายตัว แต่เลื่อนไหลไปมาบนพื้นที่ของสังคม อำนาจไม่ได้ถูกผูกขาดเบ็ดเสร็จโดยกลไกอำนาจรัฐที่ใช้บังคับ แต่อำนาจปรากฏอยู่ทุกที่และไม่ได้เป็นสมบัติของชนกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง มันเป็นของทั้งคนจนและคนรวย เป็นของผู้อ่อนแอและเข้มแข็ง อำนาจมีทั้งแบบที่เป็นทางการกับไม่เป็นทางการ ในการสร้างระบบการควบคุมทางสังคมและการผลิตวัฒนธรรมอำนาจ การใช้กำลัง บังคับและความรุนแรง ดังนั้น อำนาจจึงเป็นเครื่องมือในการต่อรองของคนในสังคมนระหว่างกลุ่มคนที่มีอำนาจและกลุ่มผู้ที่อยู่ใต้อำนาจเพื่อให้ได้ความเสมอภาคกับทั้งสองฝ่าย (กาญจนา แก้วเทพ, 2549; ธีรยุทธ บุญมี, 2551)

จากการทบทวนแนวคิดที่เกี่ยวข้อง ผู้วิจัยสามารถกำหนดกรอบแนวคิดในการศึกษาดังต่อไปนี้

สามารถอธิบายกรอบแนวคิดได้ดังนี้ จากการที่ชาวบ้านกะเหรี่ยงในชุมชนนี้ได้รับผลกระทบจากการประกาศนโยบายการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของหน่วยงานรัฐมาโดยตลอด ตั้งแต่การประกาศเขตพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติป่าสะเมิงจนถึงการเตรียมประกาศเป็นพื้นที่อุทยานแห่งชาติออบขาน ทำให้ชาวบ้านพยายามเรียกร้องสิทธิของตนเองโดยใช้วัฒนธรรมกะเหรี่ยงในการดูแลทรัพยากรธรรมชาติมาเป็นเครื่องมือในการต่อรอง ผ่านการเคลื่อนไหวเพื่อประกาศพื้นที่เขตวัฒนธรรมพิเศษ

ตามมติคณะรัฐมนตรี 3 สิงหาคม 2553 ถือเป็นารแสดงอำนาจของกลุ่มคนชายขอบในการต่อรองกับหน่วยงานรัฐเพื่อคุ้มครองสิทธิของตนเอง

4. วิธีการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative research) เก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In - depth Interview) และการสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วม ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาวิจัยทั้งสิ้น จำนวน 5 คน ได้แก่ ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน กรรมการหมู่บ้าน ผู้นำตามประเพณี (หีโง่) ชาวบ้าน และนักพัฒนาเอกชน โดยใช้วิธีการเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเฉพาะเจาะจง (Purposive selection) เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ถูกต้องจากผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องอย่างแท้จริง ใช้ระยะเวลาในการศึกษาทั้งสิ้น 4 เดือน ระหว่างวันที่ 4 พฤศจิกายน 2562 - 21 กุมภาพันธ์ 2563

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยคือแบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง และแบบสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วม โดยผู้วิจัยได้เข้าไปมีส่วนร่วมในกระบวนการจัดการของชุมชน รวมถึงศึกษาเกี่ยวกับบริบทและการดำเนินชีวิตประจำวัน วิถีชีวิตความเป็นอยู่ของคนในชุมชน ซึ่งข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่าง ถูกนำมาตรวจสอบ วิเคราะห์และเรียบเรียงตามประเด็นที่ได้กำหนดไว้ (Content analysis) และนำเสนอผลการวิจัยในรูปแบบของการบรรยายพรรณนา

5. ผลการศึกษา

นับแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน การจัดการทรัพยากรธรรมชาติในชุมชนแห่งนี้มีการจัดการทรัพยากรธรรมชาติอยู่ 2 รูปแบบ แบบ คือ การจัดการทรัพยากรธรรมชาติโดยคนในชุมชน และการจัดการทรัพยากรธรรมชาติที่หน่วยงานภาครัฐเข้ามาควบคุม จะเห็นได้ว่าการจัดการทรัพยากรธรรมชาติถือว่ามีความสำคัญอย่างมากต่อชุมชน เมื่อมีการประกาศนโยบายการจัดการทรัพยากรธรรมชาติตั้งแต่ปี พ.ศ. 2516 อำเภอสะเมิงถูก

ประกาศเป็นเขตพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติ ส่งผลให้ชาวบ้านได้รับผลกระทบโดยตรงทั้งในเรื่องของวิถีชีวิต วัฒนธรรม ที่ดินทำกิน และที่อยู่อาศัยของคนในชุมชน

กล่าวคือ การประกาศนโยบายและกฎหมายเกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรธรรมชาตินี้เป็นผลให้ชาวบ้านที่อาศัยอยู่ในพื้นที่กลายเป็นผู้ต้องหาและตกเป็นจำเลยของสังคมว่าเป็นผู้บุกรุกป่า ทั้งที่ในความเป็นจริงแล้วหากมองย้อนกลับไปจะเห็นว่ากรมป่าไม้จัดตั้งได้เพียงแค่ 127 ปี และกฎหมายอุทยานแห่งชาติที่ประกาศออกมาเป็นฉบับแรกในปี พ.ศ. 2504 ก็มีอายุแค่ 59 ปี แต่ชาวกะเหรี่ยงในชุมชนนี้อาศัยอยู่ในพื้นที่ตามที่ปรากฏในประวัติศาสตร์ของชุมชนนั้นยาวนานราว 300 - 360 ปีก่อนที่จะมีการประกาศกฎหมายหรือนโยบายต่าง ๆ ออกมา หลังจากนั้นจึงเกิดการสร้างมายาคติที่ว่า การทำไร่หมุนเวียนของกลุ่มชาติพันธุ์กะเหรี่ยง เป็นการทำลายความอุดมสมบูรณ์ของธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ทำให้คนในสังคมมีความเข้าใจที่ผิดว่าการทำไร่หมุนเวียนนั้นเหมือนกับการทำไร่เลื่อนลอย ทำให้ชาวบ้านในชุมชนต้องเผชิญกับความกดดัน และดำเนินชีวิตอย่างยากลำบาก

“นโยบายส่งผลกระทบอย่างมากในการดำเนินชีวิต ซึ่งไม่สามารถดำเนินวิถีชีวิตแบบเดิมได้ จะไปเลี้ยงสัตว์ในป่าก็มีปัญหา จะไปทำไร่ทำสวนในป่าก็มีปัญหา เนื่องจากกฎหมายในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติทั้ง 3 ฉบับ กฎหมายป่าสงวน ป่าอุทยาน เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า มีการปรับปรุงในปี พ.ศ. 2562 ส่งผลให้บทลงโทษมีความรุนแรงขึ้นกว่าเดิม ทำให้คนในชุมชนไม่สามารถดำเนินชีวิตได้อย่างอิสระ”

(P01, ชาวบ้าน, สัมภาษณ์)

ในอดีตที่หน่วยงานรัฐยังไม่มีการประกาศกฎหมายหรือนโยบายเกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรธรรมชาติออกมา ชาวบ้านสามารถใช้สอยพื้นที่ป่าได้อย่างเต็มที่ ทั้งการใช้พื้นที่เพื่อทำไร่ เลี้ยงสัตว์ หาของป่า และอื่น ๆ แต่เมื่อหน่วยงานรัฐมีการประกาศนโยบายเกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ ทำให้คนในชุมชนไม่สามารถที่จะดำเนินชีวิตได้อย่างปกติ ชาวบ้านต้องหวาดกลัวและหวาดระแวงว่าจะถูกดำเนินคดี

หรือไม่ ทั้ง ๆ ที่พวกคนใช้ชีวิตตามปกติเช่นนี้มาตั้งแต่สมัยบรรพบุรุษ นอกจากนี้ ในปี พ.ศ. 2562 ยังได้มีการแก้ไขกฎหมายให้มีข้อบังคับที่มีความรุนแรงมากขึ้นกว่าเดิม กล่าวคือ รัฐบาลของคณะรักษาความสงบแห่งชาติเดินหน้าเพิ่มพื้นที่สีเขียวหรือดำเนินตามแนวนโยบายทวงคืนผืนป่าที่ประกาศขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2557 อย่างแข็งขันจากคนท้องถิ่นหรือคนในพื้นที่สูง รวมถึงมีการส่งเสริมการทำเกษตรเชิงเดี่ยวในพื้นที่ ทำให้คนในชุมชนมองว่านโยบายการจัดการทรัพยากรธรรมชาติต่าง ๆ ของรัฐเหล่านี้เป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้การทำไร่หมุนเวียนของชุมชนแห่งนี้ค่อย ๆ เลือนหายไป

“ในปี พ.ศ. 2529 มีหน่วยงานรัฐเข้ามาส่งเสริมให้คนในชุมชนปลูกพืชเชิงเดี่ยวพวกต้นยูคาลิปตัส ไม้สัก กระถินณรงค์ และพื้นที่ในการปลูกพืชเชิงเดี่ยวเหล่านี้ถูกปลูกทับในพื้นที่การทำไร่หมุนเวียน ทำให้พื้นที่ทำไร่หมุนเวียนลดลงไปเรื่อย ๆ”

(P02, กรรมการหมู่บ้าน, สัมภาษณ์)

จากเดิมชาวบ้านในชุมชนมีการทำไร่หมุนเวียนเพื่อดำรงชีพมาโดยตลอด แต่เมื่อมีการส่งเสริมให้ปลูกพืชเศรษฐกิจตามที่หน่วยงานภาครัฐได้นำเสนอว่าจะสามารถสร้างรายได้ให้ชาวบ้านอย่างมหาศาล ชาวบ้านจึงมีการใช้พื้นที่เดิมที่เคยทำไร่หมุนเวียนมาปลูกพืชที่ได้รับการส่งเสริมโดยรัฐ ดังนั้น เมื่อการทำไร่หมุนเวียนลดลง ความมั่นคงทางอาหารจึงลดลงตามไปด้วย ส่งผลให้คนในชุมชนต้องเผชิญกับภาวะขาดแคลนอาหารที่ใช้ในการบริโภค ซึ่งจากเดิมนั้นพืชพันธุ์อาหารต่าง ๆ สามารถที่จะหาได้จากในไร่หมุนเวียน แต่เมื่อไม่มีไร่หมุนเวียนแล้ว ชาวบ้านจึงต้องพึ่งพาแหล่งอาหารข้างนอกชุมชน และต้องจ่ายเงินมากกว่าแต่ก่อนเมื่อเปรียบเทียบกับการทำไร่หมุนเวียนเพื่อหล่อเลี้ยงชีวิตเหมือนอย่างในอดีต

“ในฐานะของผู้หญิงซึ่งมีหน้าที่ในการหาข้าวหาปลาให้กับครอบครัว ทั้งที่ในอดีตอาหารต่าง ๆ สามารถที่จะหาในไร่หมุนเวียนได้ แต่เมื่อมีการประกาศนโยบายออกมาไม่ทำไร่ นั่นส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตของคนภายในชุมชนแน่นอน”

(P01, ชาวบ้าน, สัมภาษณ์)

เมื่อรัฐบาลมีการประกาศให้พื้นที่อำเภอสะเมิงเป็นเขตพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติ แน่นนอนว่าผลกระทบที่ตามมาคือการทำไร่หมุนเวียนของชาวบ้านลดลงเป็นจำนวนมาก คิดเป็นจำนวนเปอร์เซ็นต์ก็ลดลงกว่า 40 เปอร์เซ็นต์จากพื้นที่ที่เคยทำมา ชาวบ้านไม่เพียงแต่ต้องเผชิญกับปัญหาจากนโยบายการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของรัฐเพียงเท่านั้น ชาวบ้านยังต้องเผชิญกับมายาคติที่ถูกสร้างขึ้นว่า “คนคอยเผาป่า” ชาวกะเหรี่ยงยังถูกตั้งข้อสงสัยในเรื่องของการเผาป่าที่ทำให้เกิดปัญหาฝุ่นควันและ PM 2.5 ตั้งแต่ในปี พ.ศ. 2550 แต่ถูกมองเป็นผู้ร้ายที่สุดก็เมื่อในปีที่ผ่านมาหรือช่วงปี พ.ศ. 2562

“อย่างปี 2562 นะ สะเมิงมีปัญหาหมอกควันหนักมาก ความจริงปัญหาหมอกควันมันมาตั้งแต่เดือนมกราคม แต่ชาวบ้านเนี่ยยังไม่ได้เผาไรเลย ก็โดนว่าอีกละ ช่วงนี้คนคอยอย่างเราจะถูกมองเป็นผู้ร้ายตลอด ปกติเราจะเผาไรช่วงเดือนเมษายน จะเผาแต่ละที่ ต้องดูฝนฟ้าอากาศก่อน ต้องใช้ภูมิปัญญา ใช้ประสบการณ์”

(P03, ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน, สัมภาษณ์)

ในความเป็นจริงนั้น คนกะเหรี่ยงที่อยู่อาศัยในพื้นที่ไม่ได้มีความคิดที่จะทำลายพื้นที่ป่าแต่อย่างใด ในทางกลับกันพวกเขาช่วยกันบำรุงรักษาผืนป่าด้วยซ้ำไป ดังจะเห็นได้ว่าก่อนทำการเผาไรชาวบ้านจะทำแนวกันไฟเพื่อป้องกันไฟป่าลุกลามไปพื้นที่อื่น และหลังจากนั้นจึงทำพิธีขอขมาไฟ ทุกอย่างของคนกะเหรี่ยงมีความเกี่ยวข้องกับความเชื่อและจิตวิญญาณ และคนกะเหรี่ยงจะมีความเชื่อว่าทุกสรรพสิ่งล้วนมีเจ้าของ ดังนั้นเมื่อทำลายป่าก็เหมือนกับเป็นการทำลายจิตวิญญาณไปด้วย อีกทั้งคนกะเหรี่ยงยังปลูกฝังให้เด็กในชุมชนเกิดความรักและหวงแหนป่า จึงเป็นไปได้ว่าคนกะเหรี่ยงจะเป็นผู้ที่ทำลายป่าตามมายาคติที่รัฐได้สร้างขึ้น

“คนที่กล่าวหาว่าคนปกากะญอเป็นคนที่ทำให้เกิดปัญหา PM 2.5 เพราะเขาไม่มีความเข้าใจ ความจริงเขาต้องรู้เรื่องหรือรู้เหตุผลที่พวกเราต้องทำก่อน”

(P03, ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน, สัมภาษณ์)

ชาวบ้านมองว่าหากสังคมเปิดใจมองคนกะเหรี่ยงอย่างไม่มีอคติ จะพบว่าสิ่งที่พวกเขาทำล้วนเป็นวิถีชีวิตวัฒนธรรมและภูมิปัญญาอันดีงาม และเมื่อมีการประกาศนโยบายต่าง ๆ ที่ส่งผลกระทบต่อชาวบ้านในชุมชนนี้ โดยเฉพาะการประกาศนโยบายทางคืนผืนป่า ซึ่งชาวบ้านไม่ได้มีส่วนร่วมในการจัดการหรือแสดงความคิดเห็นในการออกกฎหมายหรือนโยบายเกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรธรรมชาตินี้แต่อย่างใด เป็นผลให้ชาวบ้านต่างแสดงความรู้สึกไม่เห็นด้วยกับนโยบายดังกล่าวที่ได้ประกาศออกมาโดยภาครัฐ

“ทำไมไม่นึกถึงใจเขาใจเรา ถ้าอยากให้พื้นที่ป่าเพิ่มขึ้นก็ต้องเพิ่มทั้งพื้นที่ข้างล่างและพื้นที่บนดอย ไม่ใช่เพิ่มแค่บนดอยเท่านั้น”

(P02, กรรมการหมู่บ้าน, สัมภาษณ์)

จากการประกาศนโยบายและกฎหมายเกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของรัฐที่แบ่งแยกระหว่างคนบนพื้นที่สูงและคนพื้นที่ราบ ซึ่งรัฐได้กระทำเสมือนว่าคนกะเหรี่ยงไม่ได้เป็นประชาชนในประเทศของตนเอง แต่หน่วยงานรัฐยังทำการแบ่งแยกเชื้อชาติ แบ่งแยกภาษา ทำให้คนกะเหรี่ยงกลายเป็นคนชายขอบของประเทศ ดังนั้นองค์กรพัฒนาเอกชน (NGOs) หลายองค์กรที่มองเห็นว่าการกระทำของรัฐเป็นการกดขี่ชาวบ้าน จึงได้ทำการช่วยเหลือผ่านกระบวนการและวิธีการต่าง ๆ จนสามารถเรียกร้องให้เกิดมติคณะรัฐมนตรี วันที่ 3 สิงหาคม 2553 ว่าด้วยแผนนโยบายฟื้นฟูวิถีชีวิตชาวกะเหรี่ยง โดยชาวบ้านในชุมชนแห่งนี้ได้นำเอามติคณะรัฐมนตรีฉบับนี้มาใช้เป็นเครื่องมือเพื่อต่อรองกับนโยบายการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของรัฐ ซึ่งมีมติคณะรัฐมนตรีดังกล่าวได้ระบุมาตรการฟื้นฟูระยะสั้น 3 ข้อ คือ 1) ยุติการจับกุมและให้ความคุ้มครองกับชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์กะเหรี่ยงอันเป็นชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิมที่อยู่ในพื้นที่ที่มีข้อพิพาทเรื่องการทำกินในพื้นที่ดั้งเดิม 2) จัดตั้งคณะกรรมการหรือกลไกการทำงานเพื่อกำหนดเขตพื้นที่ในการทำกิน การอยู่อาศัย และการดำเนินวิถีชีวิตตามวัฒนธรรม (Demarcation Committee/Mechanism) เพื่อจัดการข้อพิพาทเรื่องการใช้

ประโยชน์หรือการถือครองพื้นที่ของชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์กะเหรี่ยงกับหน่วยงานรัฐ โดยเน้นกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนผู้มีส่วนได้เสีย นอกจากนี้ยังมีนักวิชาการ ผู้ปฏิบัติงานทางด้านวิถีวัฒนธรรมและสิทธิมนุษยชน ตลอดจนนักมานุษยวิทยาและ สังคมวิทยาเข้ามาช่วยกำหนดอำนาจหน้าที่มุ่งเน้นการส่งเสริมแนวทางการจัดการความ ชัดแย้งในเชิงสร้างสรรค์ (Constructive Dialogue) และ 3) ส่งเสริมความหลากหลายทาง ชีวภาพในชุมชนบนพื้นที่สูง เช่น การรักษาความหลากหลายของการสร้างพันธุ์พืช การ สร้างความมั่นคงทางอาหาร การสร้างความสมดุลของระบบนิเวศน์ผ่านกระบวนการ ระบบไร่หมุนเวียน (คัดมาจากส่วนหนึ่งของมติคณะรัฐมนตรี วันที่ 3 สิงหาคม 2553)

จากประเด็นนี้ชาวบ้านมองว่าการมีมติคณะรัฐมนตรีว่าด้วยการฟื้นฟูวิถีชีวิต ชาวกะเหรี่ยงเปรียบเสมือนการมีร่มสำหรับกันแดดกันฝน กล่าวคือ การขับเคลื่อนงาน ตามประเด็นที่ระบุไว้ในมติคณะรัฐมนตรีฯ ในภาพรวมชาวกะเหรี่ยงมีความอบอุ่นใจ รู้สึกมีความหวัง มีความมั่นใจในการปฏิบัติการ และมองว่าอย่างน้อยยังมีรัฐและผู้คน บางส่วนที่เข้าใจในวิถีชีวิตของชาวไทยเชื้อสายกะเหรี่ยงบ้าง โดยถือเป็นช่องทางในการ เคลื่อนไหวเรียกร้องสิทธิ โดยชาวบ้านในชุมชนแห่งนี้ได้นำวัฒนธรรมของกลุ่มชาติ พันธุ์กะเหรี่ยงที่ปฏิบัติสืบต่อกันมาเป็นข้อต่อรองกับนโยบายของรัฐในการจัดการ ทรัพยากรธรรมชาติผ่านการเคลื่อนไหวเพื่อประกาศให้ชุมชนแห่งนี้เป็นเขตพื้นที่ วัฒนธรรมพิเศษ ซึ่งประเด็นสำคัญที่เป็นหัวใจหลักในการประกาศเขตพื้นที่วัฒนธรรม พิเศษของชุมชนแห่งนี้มีทั้งหมด 3 ข้อ โดยมุ่งเน้นเรื่องอัตลักษณ์วัฒนธรรมชาติพันธุ์ และการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1) วิถีชีวิตและวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์กะเหรี่ยงในการจัดการ ทรัพยากรธรรมชาติ

ชาวกะเหรี่ยงเชื่อว่าคนเรานั้นเกิดมาพร้อมกับขวัญทั้ง 32 ขวัญซึ่งขวัญของ เรานั้นล้วนเป็นหนึ่งกับป่าเขา และเชื่อว่าเจ้าป่าเจ้าเขานั้นจะดูแลป่าและคนที่ เปรียบเสมือนเป็นหนึ่งเดียวกัน ซึ่งหากไม่มีกะเหรี่ยงก็จะไม่มีป่า แต่หากว่ามีกะเหรี่ยงที่ ใดที่นั่นก็จะเป็นที่ป่าอุดมสมบูรณ์อย่างถาวร บรรพบุรุษของชาวกะเหรี่ยงได้ผูก

ความเชื่อเข้ากับผืนป่า สร้างความเชื่อจากการเล่าเรื่องต่าง ๆ ปลูกฝังอยู่ในจิตวิญญาณของกะเหรี่ยงทุกคนเพื่อหวังให้ช่วยกันดูแลรักษาเกื้อหนุนซึ่งกันและกัน แบ่งปันกันเหมือนเป็นครอบครัวเดียวกัน สร้างความผูกพันแน่นแฟ้นในสังคมพื้นฐานสู่สังคมรอบนอก มีวิธีการจัดการแบ่งพื้นที่ป่าไม่อย่างเข้าใจระบบธรรมชาติ วิถีชาวกะเหรี่ยงผูกพันกับธรรมชาติ ป่า ดิน และน้ำ โดยเฉพาะการทำเกษตรที่มีความเชื่อว่าจะต้องให้ความเคารพสิ่งศักดิ์สิทธิ์สูงสุด นั่นคือพระเจ้าที่อยู่ในธรรมชาติ เช่น การบูชาผีนาผีไร่ ทุกปีชาวบ้านจะมีการเสี่ยงทายพื้นที่ทำกินว่าจะปลูกข้าวเลี้ยงสัตว์ในบริเวณไหน ปีถัดไปจะไม่ใช้พื้นที่ซ้ำเดิม แต่จะเสี่ยงทายหาพื้นที่ใหม่ ซึ่งอาจเหมือนการทำไร่เลื่อนลอย แต่ที่จริงแล้วตรงกันข้ามเพราะการปล่อยให้พื้นที่ที่เคยทำเกษตรว่างลง ธรรมชาติจะค่อย ๆ เขียวผายตัวเองให้กลับมาสมบูรณ์ดังเดิม ผิดกับวิถีเกษตรเชิงเดี่ยวในปัจจุบันที่ไม่ได้มีความศรัทธาต่อธรรมชาติแต่คำนึงแต่เรื่องการปลูกพืชราคาดีและขยายพื้นที่ไปเรื่อย ๆ จนป่าหมด การปลูกพืชเชิงเดี่ยวซ้ำในที่เดิมสุดท้ายดินก็เสื่อม ผลผลิตน้อย คุณภาพผลผลิตไม่ได้มาตรฐาน นำไปสู่ราคาผลผลิตที่ตกต่ำ

นอกจากความเชื่อด้านการเกษตร ยังมีความเชื่อและกฎที่ช่วยรักษาผืนป่าและสรรพสัตว์ เช่น ไม่ยิงชะนีเพราะชะนีคล้ายคน ไม่ล่านกเงือก เพราะเป็นสัตว์มีคู่ครองเดียว ถ้าฆ่าหนึ่งตัว อีกตัวก็จะตายตาม (ทรงพลศักดิ์ รัตนวิไลลักษณ์, 2563) ห้ามตัดต้นไม้หรือทำประโยชน์อื่น ๆ ในเขตป่าช้าหรือสุสาน เพราะวิญญาณบรรพบุรุษจะได้อยู่ในที่สงบร่มเย็น ต้นไม้ที่มีผลให้กินห้ามตัดมาสร้างบ้าน แหล่งน้ำในป่ามีสิ่งศักดิ์สิทธิ์ต้องใช้อย่างเคารพไม่ทำให้สกปรกหรือทำลายต้นน้ำ มีความอ่อนน้อมและถือว่าคนเป็นเพียงผู้อาศัยธรรมชาติ ไม่ใช่เจ้าของธรรมชาติ ไม่เพียงแต่ชาวกะเหรี่ยงเท่านั้นที่เชื่อเช่นนี้ กลุ่มชาติพันธุ์อื่น ๆ ในประเทศไทยต่างก็มีแนวคิดที่คล้ายคลึงกัน เช่น ชาวไทลื้อมีการจัดพิธีเลี้ยงผีเจ้าป่าเจ้าเขา เพราะเชื่อว่าต้นไม้ทุกต้นมีผี มีเทวดาปกปักรักษาไม่ควรรุกราน และต้องให้ความเคารพ มิเช่นนั้นอาจเกิดภัยต่อตน ฟังดูเหมือนนงมาแต่ความเชื่อเช่นนี้กลับกลายเป็นการอนุรักษ์ธรรมชาติที่ได้ผลคืออย่างน่าอัศจรรย์ (สุธีระ เหมฮีก และคณะ, 2561)

นอกจากนี้ชาวบ้านยังคอยปกป้องผืนป่าและแหล่งน้ำที่อยู่บริเวณโดยรอบ พวกเขาไม่ป่าศักดิ์สิทธิ์ของหมู่บ้านซึ่งเป็นบริเวณที่ห้ามเข้าไปรุกรานหรือตัดไม้โดยเด็ดขาด และเมื่อมีการละเมิดกฎที่ชุมชนตั้งไว้จะมีการลงโทษผู้กระทำความผิดตามความเชื่อของกลุ่มชาติพันธุ์กะเหรี่ยง โดยจะต้องมีการเลี้ยงผี เพราะพวกเขาเชื่อว่าทุกสิ่งมีเจ้าของและมีวิญญาณอยู่กับตัว เมื่อมีการไปทำร้ายหรือทำสิ่งไม่ดีจะต้องมีการขอขมาสิ่งนั้น กลุ่มชาติพันธุ์กะเหรี่ยงให้ความสำคัญกับเรื่องเหล่านี้เป็นอย่างมาก จึงมีการนำเสนอวิธีการจัดการทรัพยากรธรรมชาติผ่านรูปแบบประเพณี วัฒนธรรมความเชื่อของกลุ่มชาติพันธุ์กะเหรี่ยงเพื่อเป็นการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ และเป็นการปลูกฝังให้คนในชุมชนรู้จักคุณค่าของทรัพยากรป่าไม้และสิ่งมีชีวิตเพื่อให้สามารถคงอยู่ต่อไปอย่างยั่งยืน แต่องค์ความรู้ของชาวกะเหรี่ยงเหล่านี้กลับไม่ได้รับการให้ความสำคัญหรือมีการเผยแพร่ให้เป็นที่รับรู้หรือเข้าใจในวงกว้าง หากแต่พวกเขาถูกลบเลือนจากแผนที่จากฝ่ายรัฐว่าพวกเขาคือพวกทำลายป่า ทำลายสิ่งแวดล้อมเสียมากกว่า

2) ประโยชน์ของการทำไร่หมุนเวียน

วิถีชีวิตดั้งเดิมของชาวกะเหรี่ยงที่สืบทอดกันมาช้านานคือการกินอยู่กับป่า โดยมีหัวใจอยู่ที่การทำไร่หมุนเวียน อันเป็นระบบเกษตรกรรมที่ตั้งอยู่บนฐานของการรักษาสมดุลแก่ระบบนิเวศ โดยมีหลักการสำคัญคือ การปลูกพืชโดยวิธีการหมุนเวียนจากพื้นที่หนึ่งไปยังอีกที่หนึ่งในแต่ละปีเพื่อให้พื้นที่เดิมได้มีการพักฟื้น และกลับมาทำไร่หมุนเวียนยังพื้นที่เดิมอีกครั้งเมื่อแร่ธาตุในดินคืนความอุดมสมบูรณ์และไม่เป็นการทำลายทรัพยากรธรรมชาติ การทำไร่หมุนเวียนถือว่าการจัดการทรัพยากรธรรมชาติที่สามารถสร้างประโยชน์ได้หลายรูปแบบ ไม่ว่าจะเป็นทางด้านที่อยู่อาศัยของสัตว์ แหล่งพืชพันธุ์อาหาร ฯลฯ และเนื่องจากในไร่หมุนเวียนที่ถูกทิ้งไว้ หรือที่เรียกกันว่า “ไร่เหล่า” ซึ่งหมายถึงไร่ที่ถูกปล่อยทิ้งไว้ตามธรรมชาติเพื่อให้ระบบนิเวศได้ฟื้นคืนสู่ความอุดมสมบูรณ์ของธาตุอาหารในดิน และดำรงไว้ซึ่งความหลากหลายของพืชพันธุ์ที่เจริญงอกงามภายหลังการปล่อยทิ้งไว้ (สมาคมปกากะญอเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน, 2562) ในไร่เหล่าจะมีสัตว์ต่าง ๆ เข้าไปอยู่อาศัย เพราะสัตว์เหล่านั้นจะรู้สึกปลอดภัย

มากกว่าการอาศัยในป่าโปร่งตามธรรมชาติ และยังมีแหล่งอาหารที่สามารถหากินในไร่
เหล่าได้

ไร่หมุนเวียนยังมีประโยชน์ทางด้านความมั่นคงทางอาหาร เนื่องจากในไร่
หมุนเวียนจะมีพืชหลายร้อยชนิด เช่น ข้าวโพด งาม พริก ผักกาด พืชที่จะเก็บเกี่ยวได้ก่อน
คือผักกาด ต่อมาเป็นพืชที่กินยอดกินใบและพืชที่มีลูกมีผลออกตามมา ได้แก่ แตงกวา
ถั่วฝักยาว ถั่วแดง เป็นต้น หลังจากนั้นก็จะกินผลแก่ ได้แก่ พักทอง พักเขี้ยว หลังจาก
นั้นก็กินเมล็ด ได้แก่ งาม ถั่ว ฯลฯ หลังจากนั้นก็จะกินพืชที่เป็นหัว ได้แก่ หัวมัน ถั่ว
ลิสง ในรอบ 12 เดือนของการทำไร่หมุนเวียนจะมีพืชแต่ละชนิดให้กินทุกเดือน
ปีหนึ่งทำไร่หมุนเวียนได้ครั้งเดียว แต่ในการทำไร่หมุนเวียนไม่ต้องใช้น้ำเพราะความ
อุดมสมบูรณ์ของป่าไม้ที่มีการพักให้ฟื้นตัวกว่า 7 ปี เมื่อฤดูกาลทำไร่หมุนเวียนสิ้นสุด
แล้วก็จะเริ่มไถด้อนวัวควายเข้าไปในไร่หมุนเวียนที่เก็บผลผลิตครบ 12 เดือน และสัตว์
อื่น ๆ ที่อยู่ในป่าก็จะลงมาหากินในไร่หมุนเวียน

การทำไร่หมุนเวียนยังเป็นการเกษตรที่ไม่มีการใช้สารเคมีเพื่อเร่งการ
เจริญเติบโตของพืช ไม่มีการใช้ยาปฏิชีวนะหรือสารเคมีต่าง ๆ เพื่อใช้ไล่แมลงในไร่
หมุนเวียน แต่จะเป็นการใช้พืชที่เรียกกันว่าเครื่องประดับ ไร่ อย่างเช่น ดอกหงอนไก่ มา
ไล่แมลงในไร่หมุนเวียนแทนการใช้สารเคมี และในส่วนของพืชที่ปลูกในไร่หมุนเวียน
ก็ล้วนแต่เป็นพืชที่ใช้น้ำน้อย อาศัยแค่น้ำฝนที่ตกตามฤดูกาลก็สามารถเจริญเติบโตออก
ดอกออกผลโดยไม่ต้องพึ่งพาสารเคมีแต่อย่างใด และในทางด้านการฟอกอากาศ ต้นไม้
ในไร่หมุนเวียนมีการดูดซับก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์ เนื่องจากในการเจริญเติบโตของ
ต้นไม้ต้องใช้ก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์ และเมื่อมีการปล่อยให้ต้นไม้ต้นเล็กในไร่
หมุนเวียนเติบโตซึ่งต้นไม้ต้นเล็กสามารถที่จะดูดซับก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์มากกว่า
ต้นไม้ต้นใหญ่ เปรียบเสมือนเด็กที่สามารถกินข้าวได้เยอะมากกว่าผู้ใหญ่ ทำให้ไร่
หมุนเวียนสามารถดูดซับก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์ที่เป็นสาเหตุในการเกิดภาวะโลกร
ร้อนได้ (ทรงพลศักดิ์ รัตนวิไลลักษณ์, 2563)

นอกจากนี้ การใช้ไฟในระบบ “ไร่หมุนเวียน” ของชุมชนกะเหรี่ยงถือเป็น พิธีกรรมศักดิ์สิทธิ์ ชาวกะเหรี่ยงจะทำการบูชาเทพไฟที่เรียกว่า “พิธีห่อเหม” เพื่อให้ เทพไฟช่วยอำนวยความสะดวกให้การเผาไร่เป็นไปอย่างราบรื่น และมีการทำแนวกันไฟรอบ ไร่เพื่อป้องกันไฟลุกลามเข้าไปในเขตป่า และป้องกันไฟป่าจากข้างนอกเข้ามาในไร่ที่ยัง ไม่ถึงเวลาเผา และมีการทำแนวกันไฟในระดับเขตป่าหมู่บ้านเพื่อป้องกันไฟข้างนอก เข้ามาในเขตป่าของหมู่บ้าน และป้องกันไฟที่จะลุกลามออกไปไหม้ป่าของหมู่บ้านอื่น ดังนั้น ระบบไฟที่ใช้ภายในไร่หมุนเวียนจึงทำให้เห็นว่าชาวกะเหรี่ยงสามารถที่จะ บริหารจัดการไฟได้อย่างเป็นระบบ และยังสามารถแสดงให้เห็นถึงความเชื่อมโยงระหว่างไฟ กับความเชื่อและจิตวิญญาณอีกด้วย (P04, ผู้นำทางจิตวิญญาณ, สัมภาษณ์)

การทำไร่หมุนเวียนของกลุ่มชาติพันธุ์กะเหรี่ยง ไม่ได้เป็นระบบการเกษตรที่ ทำลายระบบนิเวศหรือสิ่งแวดล้อมแต่อย่างใด แต่เป็นระบบเกษตรที่คอยหล่อเลี้ยงวิถี ชีวิตของคนกะเหรี่ยง เป็นแหล่งพันธุกรรมพืช เป็นแหล่งอาหาร ถือเป็น “ทุน วัฒนธรรม” ที่เป็นหัวใจสำคัญของคนกะเหรี่ยง ไร่หมุนเวียนเป็นระบบนิเวศเกษตรที่มี ประสิทธิภาพและมีศักยภาพในการจัดการป่าได้อย่างยั่งยืน (ยศ สันตสมบัติ, 2542) ดังนั้นหากการทำไร่หมุนเวียนเลือนหายไปก็เปรียบเสมือนตัวตนของคนกะเหรี่ยง สูญสลายไปด้วย การระบุประเด็น “การรักษาความหลากหลายของการสร้างพันธุ์พืช การสร้างความมั่นคงทางอาหาร และการสร้างความสมดุลของนิเวศผ่านกระบวนการ ระบบไร่หมุนเวียน” ในมติคณะรัฐมนตรีฯ ข้างต้นนี้ทำให้ภาพความเข้าใจเกี่ยวกับไร่ หมุนเวียนถูกยกระดับขึ้นไปในภาพกว้างมากขึ้น ถึงแม้ในทางปฏิบัติไร่หมุนเวียนจะ ปรากฏผ่านงานวิจัย และเอกสารต่าง ๆ มาแล้วบ้าง แต่คำว่า “ไร่หมุนเวียน” ยังไม่ได้รับการยอมรับจากหน่วยงานอีกหลายส่วน เนื่องจากยังคงมองว่าเป็นการทำไร่เลื่อนลอย รวมถึงข้อกฎหมายและนโยบายเกี่ยวกับป่าไม้ยังไม่เอื้อต่อการทำไร่หมุนเวียน

อย่างไรก็ตาม ชาวกะเหรี่ยงผู้ทำไร่หมุนเวียนก็ยังคงมีความหวังและยังยืนยันที่จะ ปฏิบัติไร่หมุนเวียน โดยด้านหนึ่งเข้าใจว่าอย่างน้อยก็ยังมีหน่วยงานราชการ นักวิชาการ และสาธารณชนส่วนหนึ่งได้เข้าใจและรู้จักไร่หมุนเวียนมากขึ้น ประกอบ

กับการที่กรมส่งเสริมวัฒนธรรม กระทรวงวัฒนธรรมได้ขึ้นทะเบียนระบบไร่หมุนเวียน เป็นมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของชาติ ประเภทการจัดการทรัพยากรธรรมชาติเพื่อ การอนุรักษ์ และการใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืน ในปี 2556 ในนาม “คีลีย์” ของชาว กะเหรี่ยง” ซึ่งคำว่า “คีลีย์” เป็นคำที่มีความหมายตรงกับคำว่า “ไร่หมุนเวียน” ประเด็น ดังกล่าวนี้ชาวกะเหรี่ยงโดยรวมและชาวบ้านในชุมชนนี้มองว่า ไม่ว่าจะเป็นการระบุคำ ว่า “ไร่หมุนเวียน” ในมติคณะรัฐมนตรีฯ หรือการประกาศเป็นมรดกภูมิปัญญาทาง วัฒนธรรมของชาติ ทั้งหมดนี้ถือเป็นเรื่องจำเป็นจำเป็นด้านบวกและถือว่าเป็นความก้าวหน้าในการ ดำเนินการผลักดันเกี่ยวกับประเด็น ไร่หมุนเวียน และชุมชนยังจะผลักดันระบบ การเกษตรแบบไร่หมุนเวียนในทุกระดับ ตั้งแต่การผลักดันออกมาเป็นเทศบัญญัติ การ ออกเอกสารสิทธิรูปแบบของโฉนดชุมชน และการผลักดันสู่การเป็นมรดกโลกใน โอกาสต่อไป (ทรงพลศักดิ์ รัตนวิไลลักษณ์, 2563)

3) การนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในการจัดการทรัพยากร ธรรมชาติ

กลุ่มชาติพันธุ์มักต้องเผชิญกับมายาคติว่าพวกเขาไม่ใช่คนไทย แต่ชาวกะเหรี่ยงในชุมชนแห่งนี้ได้แสดงออกให้คนภายนอกได้รับทราบว่า พวกเขาก็เป็นคนไทยที่มีความจงรักภักดีต่อสถาบันพระมหากษัตริย์เฉกเช่นคนไทยพื้น ราบ เนื่องจากพวกเขาได้นำแนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของพระบาทสมเด็จพระ บรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร ในหลวงรัชกาลที่ 9 มา เป็นหลักในการดำเนินชีวิต ไม่ว่าจะเป็นทางด้านการค้าเดินชีวิตประจำวัน หรือ ประยุกต์ใช้ในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติโดยการพึ่งพาอาศัยกันระหว่างคนกับ ธรรมชาติ ซึ่งตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงอธิบายว่า เศรษฐกิจพอเพียง เป็นแนวคิดที่ยึดหลักทางสายกลางเป็นหัวใจสำคัญของกรอบแนวคิด โดยความพอเพียงจะต้องประกอบด้วย 3 ลักษณะ คือ ความพอประมาณ ความมีเหตุผล และการมีภูมิคุ้มกันที่ดีเพื่อเตรียมพร้อมที่จะจัดการกับผลกระทบที่เกิดขึ้นจากทั้ง ภายนอกและภายใน เงื่อนไขในการดำเนินกิจกรรมใด ๆ ให้อยู่ในความพอเพียงนั้น ต้อง

อาศัยทั้งความรู้ (รอบรู้ รอบคอบ ระมัดระวัง) ผนวกกับคุณธรรม (จิตใจมีคุณธรรม ซื่อสัตย์ สุจริต และเพียรอดทนต่อปัญหา) เพื่อนำไปสู่แนวทางการปฏิบัติและผลที่คาดว่าจะได้รับคือการพัฒนาที่สมดุลและพร้อมรับต่อการเปลี่ยนแปลงในทุก ๆ ด้าน ทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม และความรู้/เทคโนโลยี (นิพนธ์ ศศิธรเสาวภา, 2561) คนในชุมชนมีการจัดการทรัพยากรธรรมชาติอย่างรอบรอบและใช้เหตุผลในการตัดสินใจ โดยมีหลักแนวคิด 3 ห่วง 2 เงื่อนไข ดังนี้

ความพอประมาณ ชาวกะเหรี่ยงในชุมชนแห่งนี้มีการใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างพอประมาณ รู้จักการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ ซึ่งมีการปลูกฝังให้คนในชุมชนรู้จักคุณค่าของทรัพยากรธรรมชาติ ดังคำกล่าวของบพทที่ว่า “เวลาकिनก็ให้กินแค่พออิ่มท้อง ไม่ต้องสรรหามากักคุณไว้มากมาย” เพราะเมื่อใดก็ตามที่เราไขว่คว้าหาสิ่งต่าง ๆ เกินกว่าความจำเป็นในชีวิตจริงก็ย่อมจะต้องไปเบียดเบียนทรัพยากรในอนาคต

ความมีเหตุผล การใช้ทรัพยากรธรรมชาติต่าง ๆ ในแต่ละครั้งนั้น คนในชุมชนใช้เหตุผลในการใช้ทรัพยากรธรรมชาติ ยกตัวอย่างเช่น การทำไร่หมุนเวียนในแต่ละครั้งจะต้องมีการนำหลักฐานเอกสารการขอใช้พื้นที่ในการทำไร่หมุนเวียนว่าแต่ละพื้นที่มีการใช้ไปเท่าไร จะใช้ทำอะไร ใช้ถึงเมื่อไร ถือว่าเป็นหลักฐานในการทำไร่ เมื่อมีการตรวจสอบพบว่ามีการบุกรุกป่าเพิ่มเติมจะมีการลงโทษอย่างเด็ดขาดจากกฎระเบียบของชุมชน

มีภูมิคุ้มกัน คนในชุมชนแห่งนี้มีการจัดการทรัพยากรธรรมชาติผ่านวัฒนธรรม โดยมีการทำแนวกันไฟรอบ ๆ หมู่บ้าน เนื่องจากเป็นการป้องกันไฟป่าในช่วงฤดูร้อน ซึ่งถือว่าเป็นหลักการเตรียมตัวให้พร้อมรับผลกระทบและการเปลี่ยนแปลงด้านต่าง ๆ ที่จะเกิดขึ้น โดยคำนึงถึงความเป็นไปได้ของสถานการณ์ต่าง ๆ ที่คาดว่าจะเกิดขึ้นในอนาคต

ความรู้ การให้ความรู้ถือว่าเป็นเครื่องมืออย่างหนึ่งในการปลูกฝังความคิดหรือทัศนคติให้คนในชุมชนรู้จักการให้คุณค่าของทรัพยากรธรรมชาติ โดยผ่านการให้ความรู้ทั้งในบทา การศึกษาในระบบ ประสบการณ์ชีวิต และอื่น ๆ เพื่อให้รู้จักเข้าใจทรัพยากรธรรมชาติ และอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติอย่างไรเพื่อให้เกิดความยั่งยืน

คุณธรรม การใช้ชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์กะเหรี่ยงมีการนำหลักคุณธรรมมาปรับใช้ในการดำเนินชีวิต อย่างเช่น คนในชุมชนมีความเข้าใจวิถีชีวิตธรรมชาติ โดยใช้ชีวิตอย่างเกื้อกูลระหว่างคนในชุมชนและสัตว์ป่า คนในชุมชนไม่ทำลายสัตว์ป่าในเขตบริเวณป่าต้องห้ามหรือป่าประเพณี เพื่อเป็นการเปิดพื้นที่ให้สัตว์สามารถมีพื้นที่ขยายพันธุ์และเป็นการอนุรักษ์สัตว์ป่าไม่ให้สูญพันธุ์อีกด้วย

6. สรุปและอภิปรายผล

การเคลื่อนไหวเพื่อเรียกร้องสิทธิชุมชนทั้งทางด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ รวมถึงการรักษาระบบการผลิตแบบไร้หมุนเวียน ที่ผ่านมามีส่วนใหญ่มาจากการผลักดันของชุมชนผู้ปฏิบัติไร้หมุนเวียน องค์กรพัฒนาเอกชน นักวิชาการ รวมถึงหน่วยงานรัฐที่มีความเข้าใจเกี่ยวกับวิถีชีวิตของชุมชนเป็นหลัก จนนำไปสู่การผลักดันและการออกนโยบายระดับชาติที่ส่งผลเชิงบวกและเป็นคุณประโยชน์ต่อผู้ปฏิบัติไร้หมุนเวียน เช่น การออกมติดคณะรัฐมนตรี 3 สิงหาคม 2553 ว่าด้วยแนวนโยบายการฟื้นฟูวิถีชีวิตชาวกะเหรี่ยง การขึ้นทะเบียนไร้หมุนเวียนเป็นมรดกทางวัฒนธรรมของชาติของกระทรวงวัฒนธรรม ทำให้กลุ่มชาติพันธุ์กะเหรี่ยงในชุมชนแห่งนี้มีช่องทางในการต่อรองกับนโยบายการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของหน่วยงานรัฐ โดยการนำวิถีชีวิตและวัฒนธรรมที่คนกะเหรี่ยงใช้ในการจัดการดูแลทรัพยากรธรรมชาติรอบ ๆ ชุมชน การนำเสนอประโยชน์ของการทำไร้หมุนเวียนในแง่ของการอนุรักษ์พันธุ์พืชท้องถิ่นและรักษาความมั่นคงทางอาหารเพื่อสร้างความเข้าใจให้กับสังคมภายนอก และคนในชุมชนแห่งนี้ยังใช้วิธีการต่อรองโดยได้สร้างอัตลักษณ์ให้สังคมเห็นว่าที่จริงแล้วพวกเขาก็เป็นคนไทยที่มีความจงรักภักดีต่อสถาบัน

พระมหากษัตริย์ โดยได้น้อมนำเอาแนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของในหลวงรัชกาลที่ 9 มาเป็นแบบอย่างในการดำเนินชีวิต และทำหน้าที่เป็นพลเมืองไทยที่ดีด้วยการช่วยอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติของประเทศด้วย ซึ่งทั้ง 3 ประเด็นนี้คือสิ่งที่พวกเขานำมาเป็นจุดเด่นในการเตรียมประกาศเขตพื้นที่วัฒนธรรมพิเศษของชุมชนแห่งนี้

นโยบายและกฎหมายที่เกี่ยวกับการจัดการและการใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติที่ถูกบังคับใช้โดยรัฐ อย่างเช่นการประกาศเขตพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติ การประกาศเขตอุทยานแห่งชาติ หรือนโยบายทวงคืนผืนป่า เปรียบเสมือนการใช้อำนาจของฝ่ายรัฐที่กดทับให้ประชาชนผู้ด้อยสิทธิต้องยอมรับและปฏิบัติตาม ก่อให้เกิดความเดือดร้อนแก่ชาวบ้านที่อาศัยอยู่ในเขตพื้นที่ป่า ส่งผลให้กลุ่มชาติพันธุ์ต้องกลายเป็นจำเลยของสังคมในข้อหาบุกรุกป่าหรือทำลายป่าโดยมิได้คำนึงถึงวิถีชีวิตและความจำเป็นในการดำรงชีพของชาวบ้าน อย่างไรก็ตาม ชาวบ้านไม่ได้มองว่าพวกเขาต้องสยบยอมต่อคำสั่งของรัฐแต่เพียงอย่างเดียว แต่กลับมองหาแนวทางที่จะต่อรองกับอำนาจรัฐด้วยการฉวยใช้นโยบายที่เอื้อประโยชน์ต่อพวกเขา อย่างเช่นมติคณะรัฐมนตรี 3 สิงหาคม 2553 การขึ้นทะเบียนไร่มุมนเวียนเป็นมรดกภูมิปัญญาของชาติโดยกระทรวงวัฒนธรรม รวมถึงแนวคิดสิทธิชุมชนที่ได้รับการรับรองในรัฐธรรมนูญมาสนับสนุนการประกาศให้ชุมชนของตนเป็นพื้นที่เขตวัฒนธรรมพิเศษโดยใช้นโยบายต่าง ๆ ของรัฐมารับรองสิทธิของพวกเขา แสดงให้เห็นถึงการช่วงชิงอำนาจจากภาครัฐมาเป็นของฝ่ายตนเองผ่านการนำอัตลักษณ์วัฒนธรรม องค์ความรู้ภูมิปัญญาของกลุ่มชาติพันธุ์กะเหรี่ยงมาเป็นเครื่องมือในการต่อรองกับอำนาจรัฐเพื่อเรียกร้องสิทธิและพื้นที่ของตนเอง การกระทำของชาวบ้านในชุมชนแห่งนี้สอดคล้องกับการมองอำนาจในยุคหลังสมัยใหม่ที่ว่าอำนาจไม่ได้เป็นของฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งอย่างตายตัว แต่อำนาจนั้นเลื่อนไหลไปมาอยู่ได้ทุกที่ ในกรณีนี้ ชาวกะเหรี่ยงที่ถึงแม้จะถูกเบียดขับให้เป็นคนชายขอบของสังคมแต่ก็สามารถต่อรองกับอำนาจรัฐด้วยการใช้นโยบายของรัฐมาเป็นช่องทางในการสนับสนุนการดำรงชีวิตตามวิถีกลุ่มชาติพันธุ์กะเหรี่ยงของพวกตนได้ ซึ่งถึงแม้ว่าจะยังไม่บรรลุผล แต่อย่างน้อยสิ่งที่พวกเขาทำก็คือความพยายามปรับความสัมพันธ์เชิงอำนาจด้วยการนำเสนอตัวตนของพวกเขาให้หน่วยงานรัฐและ

สาธารณชนได้รับทราบและเข้าใจพวกเขามากขึ้น เพื่อที่ผลสุดท้ายพวกเขาจะได้มีสิทธิในการรักษาวิถีชีวิต จิตวิญญาณและวัฒนธรรมของชาติพันธุ์กะเหรี่ยงให้ดำรงอยู่อย่างยั่งยืนสืบไป

เอกสารอ้างอิง

- กาญจนา แก้วเทพ. (2549). สตรีนิยมและวัฒนธรรมศึกษา. ใน อานันท์
 กาญจนพันธุ์ (บก.) *อยู่ชายขอบ มองตลอดความรู้: รวมบทความในวาระ
 ครบรอบ 60 ปี ฉลาดชาย รมิดานนท์*. กรุงเทพฯ: มติชน.
- กุศล พยัคฆ์ศักดิ์. (2555). การเมืองวัฒนธรรมของหนุ่มสาวปกากะญอ. *วารสารสังคม
 ศึกษามนุษยวิทยา*, 31(2), 139 - 140.
- ทรงพลศักดิ์ รัตนวิไลลักษณ์. (2563). นักพัฒนาเอกชน. สัมภาษณ์, 4 กุมภาพันธ์ 2563.
- ธีรยุทธ บุญมี. (2551). *Michel Foucault*. กรุงเทพฯ: วิทยา.
- นิพนธ์ ศศิธรเสาวภา. (2561). การดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง.
วารสารเกษมบัณฑิต, 12(1), 155 - 167.
- ประเสริฐ ตระการศุภกร และคณะ. (2558). *นิยามและกระบวนการปฏิบัติการเขตพื้นที่
 วัฒนธรรมพิเศษในภาคเหนือตอนบนและข้อเสนอต่อแผนงาน ต่อไป: วิถีกะ
 เเหรี่ยงกับปฏิบัติการฟื้นฟูสู่การปฏิรูป เอกสารในการประชุม เหลียวหลัง แล
 หน้า มติกรม. 3 สิงหาคม 2553. หอประชุมศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร :
 ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน) กรุงเทพฯ, 16- 17 กุมภาพันธ์
 2558.*
- ไพสิฐ พาณิชย์กุล และคณะ. (2560). สิทธิของชุมชนชาวกะเหรี่ยง (ปกากะญอ) กับ
 การดำเนินเขตวัฒนธรรมพิเศษไร้หมุนเวียนในพื้นที่ยุทธศาสตร์การแก้ไข
 ปัญหาข้อพิพาทกรณีที่ดินทำกินและที่อยู่อาศัยของชุมชนกะเหรี่ยงในพื้นที่ป่า
 ภาคเหนือ. ใน *โครงการศึกษาวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเรื่อง สิทธิของ
 ชุมชนชาวกะเหรี่ยง (ปกากะญอ) กับการดำเนินเขตวัฒนธรรมพิเศษไร้
 หมุนเวียนในพื้นที่ยุทธศาสตร์การแก้ไขปัญหาข้อพิพาทกรณีที่ดินทำกินและที่*

- อยู่อาศัยของชุมชนกะเหรี่ยงในพื้นที่ป่าภาคเหนือ. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ.
- มาลี สิทธิเกรียงไกร. (2554). *แนวนโยบายและหลักปฏิบัติในการฟื้นฟูวิถีชีวิตชาวกะเหรี่ยง*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ยศ สันตสมบัติ. (2536). *สิทธิชุมชน: การกระจายอำนาจจัดการทรัพยากร*. กรุงเทพฯ: สถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนา.
- ยศ สันตสมบัติ. (2542). *ความหลากหลายทางชีวภาพและภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน*. เชียงใหม่: ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- ศิราพร เป๊ะเส็ง. (2560). *หกปี มติกรม. สามสิงหา สองห้าห้าสาม: ความท้าทายของการยกระดับวิถีชีวิตกลุ่มชาติพันธุ์กะเหรี่ยง*. ใน *ความเรียงจากเวทีถอดบทเรียนปฏิบัติการเขตพื้นที่วัฒนธรรมพิเศษด้านการจัดการสิ่งแวดล้อมและไร่มุมนเวียนระดับนโยบายและสาธารณะตามมติ กรม. 3 สิงหาคม พ.ศ. 2553, วันที่ 20 - 21 พฤศจิกายน ณ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่*.
- สมศักดิ์ สุขวงศ์. (2550). *การจัดการป่าชุมชนเพื่อคนและชุมชน*. กรุงเทพฯ: ทวีวัฒน์การพิมพ์.
- สมาคมปกากะญอเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน เครือข่ายกะเหรี่ยงเพื่อวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม. (2562). *Taj Auf Le Quv - ต่า เออะ เลอะ กี: Cooking in the Rotational Farming – อาหารในไร่หมุนเวียน*. กรุงเทพฯ: อมรินทร์พริ้นติ้ง แอนด์พับลิชชิ่ง
- สันจิตา กาญจนพันธุ์. (2543). *ป่าชุมชนในประเทศไทย ใน แนวทางการพัฒนา เล่มที่ 2 ป่าชุมชนภาคเหนือ ศักยภาพขององค์กรชุมชนชาวบ้านในการจัดการป่าชุมชน*. กรุงเทพฯ: สถาบันชุมชนท้องถิ่นเพื่อพัฒนา.
- สุธีระ เข็มฮัก และคณะ. (2561). *การใช้ประโยชน์พรรณพืชของชาวไทลื้อ ในป่าชุมชนบ้านทาป่าเปา อำเภอแม่ทา จังหวัดลำพูน*. *วารสารวนศาสตร์*, 37(1), 111 - 120.

สุวิชาญ พัฒนาไพรวัลย์. (2561). รูปแบบเขตสังคมและวัฒนธรรมพิเศษ ชุมชนปกากะเฉงอุฎายีคนต้นทะเล บ้านมอทะ-หม่องกวีะ ตำบลแม่จัน อำเภออุ้มผาง จังหวัดตาก. *วารสารวิจิตรศิลป์*, 9(1), 195 - 257.

เสน่ห์ จามริก. (2547). *สิทธิมนุษยชนไทยในกระแสโลก*. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.

สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร. (2563). *สิทธิชุมชน*. กรุงเทพฯ: สำนักการพิมพ์สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร.